

Finaal advies van de valideringscommissie bij het voorstel van eindtermen, eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands eerste graad secundair onderwijs

Het decreet van 17 januari 2018 tot wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 en de Codex secundair onderwijs wat onderwijsdoelen betreft, en tot wijziging van de decreten rechtspositie onderwijspersoneel bepaalt dat een valideringscommissie de evalueerbaarheid, de consistentie en de coherentie van de onderwijsdoelen beoordeelt. De valideringscommissie werkte een beoordelingskader uit dat deze drie criteria operationaliseert in indicatoren. De samenstelling van de valideringscommissie en het beoordelingskader zijn als bijlage bij het advies gevoegd. De valideringscommissie spreekt zich uit over de criteria opgenomen in bovenvermeld decreet. Zij doet geen uitspraak over de inhoud noch over het niveau van de eindtermen.

Onderstaand advies betreft de eindtermen, de eindtermen basisgeletterdheid en de uitbreidingsdoelen Nederlands voor de eerste graad van het gewoon secundair onderwijs die in werking zullen treden op 1 september 2019.

Dit advies is het resultaat van een intensief proces waarbij de valideringscommissie gedurende de ontwikkeling van de eindtermen alle sets tussentijds informeel op bovenstaande criteria beoordeelde. Op die manier kon de valideringscommissie al tijdens het ontwikkelproces onduidelijkheden, interpretatieverschillen en problemen die een validering in de weg zouden staan, bij de ontwikkelcommissies aankaarten. Bij een eerste formele validering van de meer dan driehonderd eindtermen, stuurde de valideringscommissie een negentigtal eindtermen terug naar de ontwikkelcommissies met het oog op bijsturing. De gevraagde bijsturingen varieerden van eerder kleine ingrepen, zoals meer duiding of afbakening aanbrengen in een eindterm, tot meer fundamentele wijzigingen die een uitsplitsing of een herformulering van een eindterm nodig maakten. De ontwikkelcommissies legden daarna de herwerkte eindtermen opnieuw voor aan de valideringscommissie voor een finale validering.

Hierna geeft de valideringscommissie per criterium haar belangrijkste argumenten. Ze geeft ook enkele aanbevelingen voor het ontwikkel- en valideringsproces van de eindtermen voor de andere graden en onderwijsniveaus.

A. Evalueerbaarheid

De valideringscommissie apprecieert de vermelding van een cognitief, affectief en psychomotorisch **beheersingsniveau** in de eindtermen. De systematiek met beheersingsniveaus die gehanteerd wordt voor de cognitieve dimensie, versterkt de evalueerbaarheid van de eindtermen. Dat daarnaast ook de affectieve en psychomotorische dimensie opgenomen worden als dit relevant is, geeft het juiste signaal over de opdracht van onderwijs: die reikt verder dan het louter cognitieve. De valideringscommissie begrijpt dat de affectieve dimensie als na te streven wordt aangeduid. Zij vraagt en verwacht dat duidelijk in het decreet wordt vermeld dat dit statuut alleen geldt voor deze dimensie. De eindtermen zelf, met uitzondering van de attitudinale doelen, zijn te bereiken.

Duidelijkheid over de vereiste mate van **autonomie** waarmee leerlingen een eindterm moeten realiseren is noodzakelijk in functie van evaluatie. De valideringscommissie oordeelt dat eindtermen waarin geen afbakening van de autonomie is opgenomen, zoals bijvoorbeeld 'aan de hand van

richtlijnen' of ' met een stappenplan', zelfstandig door de leerlingen moeten kunnen uitgevoerd worden. De valideringscommissie vraagt om dit op te nemen in het decreet en ziet dit als een voorwaarde voor de validering van meerdere eindtermen zoals bijvoorbeeld 1.4, 1.12, 3.3 (A- en B-stroom).

B. Consistentie

De valideringscommissie stelt vast dat de **omvang** van de eindtermen verschilt per set. Sommige eindtermen zijn minder omvattend, andere meer omvattend. Als de eindtermen voldoende concreet en evalueerbaar geformuleerd zijn, vormt dit verschil in omvang geen probleem. Het moet wel voor iedereen duidelijk zijn dat het aantal eindtermen in een set niet in verhouding staat tot de benodigde onderwijstijd om ze te realiseren.

De valideringscommissie oordeelt dat het gebruik van een **gelijkgerichte systematiek** voor de ontwikkeling van de eindtermen voor de verschillende sleutelcompetenties een meerwaarde heeft betekend voor het uiteindelijke resultaat. De verhoogde consistentie zorgt voor meer duidelijkheid en gebruiksvriendelijkheid voor alle betrokkenen. Het vergemakkelijkt onderlinge afstemming en samenwerking. De commissie pleit er voor om dezelfde systematiek te hanteren voor de andere graden en onderwijsniveaus.

Tegelijk begrijpt de valideringscommissie dat, niettegenstaande de gehanteerde systematiek, er nog verschillen zijn tussen de sets eindtermen. Dat merkt de commissie bij de formulering van de procedurele **kennis**. Procedurele kennis is op verschillende manieren omschreven: aan de hand van 'methoden, strategieën, technieken, principes', aan de hand van een werkwoord, ... De valideringscommissie stelt daarnaast ook verschillen vast in het concreetheidsniveau van de eindtermen, vooral bij de kenniselementen. Dit is eigen aan de opstart van een proces waarbij de systematiek gegroeid is naarmate de ontwikkelcommissies en de valideringscommissie vorderden. Vergeleken met de eerste versies van de eindtermen die de valideringscommissies beoordeelde, is nu meer eenvormigheid gerealiseerd. Na de eerste informele feedback van de valideringscommissie hebben de verschillende ontwikkelcommissies heel wat inspanningen geleverd om de kennis concreter en eenvormiger te formuleren. Dit gebeurde zowel binnen de afzonderlijke sets van eindtermen als tussen de verschillende sets.

Een analyse van de **handelingswerkwoorden** en de **beheersingsniveaus** van alle eindtermen maakt duidelijk dat er nog enkele verschillen zijn tussen de eindtermen. Sommige handelingswerkwoorden worden gehanteerd voor meer dan één beheersingsniveau. Dat is ook het geval bij de taxonomie van Bloom waarop de gehanteerde systematiek is gebaseerd. Om het beheersingsniveau te bepalen is dus niet alleen het handelingswerkwoord richtinggevend, maar de gehele eindterm.

Daarnaast heeft de valideringscommissie veel aandacht besteed aan de **leesbaarheid** van de eindtermen. Dat neemt niet weg dat de formulering van sommige eindtermen vrij complex is. In een beperkt aantal woorden duidelijk stellen wat precies bedoeld wordt, is geen evidentie. Ook het gebruik van eenzelfde format, dat een duidelijke meerwaarde heeft, leidt bij bepaalde eindtermen tot een wat complexere formulering. Tot slot was er ook door het strakke tijdsschema soms minder aandacht voor een vlottere formulering. Daar kan de volgende jaren meer mogelijkheid toe gegeven worden door bijvoorbeeld een extra stap of systematiek in te bouwen.

C. Coherentie

De gehanteerde methodologie maakt een onderscheid tussen **transversale en inhoudelijke eindtermen**. Transversale eindtermen bevatten inhoud die een link hebben met eindtermen uit andere (inhoudelijke) sleutelcompetenties en in samenhang met de eindtermen van die sleutelcompetenties gerealiseerd moeten worden. Het succesvolle verloop van de koppeling op de klasvloer is een aandachtspunt. In functie van de **horizontale samenhang** van het nieuwe curriculum van de eerste graad moeten de transversale eindtermen in de klaspraktijk zo maximaal mogelijk gekoppeld worden aan die andere sleutelcompetenties. De valideringscommissie ziet de garantie voor een maximale koppeling graag ingeschreven in het decreet. Onderstaand voorbeeld illustreert dit. De sleutelcompetentie 'Digitale competentie en mediawijsheid' is transversaal. In de inhoudelijke sleutelcompetenties komt het gebruik van ICT als element van de eindtermen niet overall terug. Bij de sleutelcompetentie voor wiskunde, exacte wetenschappen en technologie komt ICT herhaaldelijk voor, terwijl dit bij de talen niet het geval is. De koppeling zou verankerd moeten worden. Als dit niet gebeurt, is een mogelijk gevolg dat bijvoorbeeld binnen de talen geen digitale woordenboeken worden gebruikt. Of dat elementen die specifiek zijn voor digitale teksten niet aan bod komen.

Op dit moment is het moeilijk om een uitspraak te doen over de **verticale samenhang** van de set eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs met de sets eindtermen voor het basisonderwijs en de tweede en derde graad secundair onderwijs. De laatstgenoemde sets moeten nog ontwikkeld worden. De keuzes die de ontwikkelcommissies gemaakt hebben voor de eerste graad secundair onderwijs kunnen voor bepaalde eindtermen een verschuiving tussen de graden inhouden. Hiervoor kunnen gegronde inhoudelijke redenen zijn. Het is essentieel de **funderende doelen** consequent mee te nemen als inhoudelijke rode draad naar de ontwikkelcommissies voor de aansluitende graden en onderwijsniveaus. De eindtermen voor de eerste graad dekken de funderende doelen tot op zekere hoogte. De verdere uitwerking en realisatie van de funderende doelen moeten gegarandeerd worden door de nieuwe eindtermen voor o.a. de tweede en derde graad secundair onderwijs. Ook het lager onderwijs zal zijn curriculum naast de nieuwe eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs moeten leggen.

Om problemen met betrekking tot de **aansluiting** tussen de huidige eindtermen lager onderwijs en de nieuwe eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs in de tijd te beperken, is werk maken van een vergelijkende analyse en van een nieuwe set eindtermen voor het lager onderwijs vrij dringend. Een zicht op de hele planning voor de verdere ontwikkeling van onderwijsdoelen in de verschillende graden en onderwijsniveaus zou kwaliteitsbevorderend werken.

In het pakket eindtermen voor de eerste graad zijn er een aantal als **attitudinaal** gemarkeerd. De valideringscommissie is van mening dat de gehanteerde systematiek goed werkbaar is: te bereiken eindtermen met cognitieve en gedragsaspecten kunnen worden aangevuld met een na te streven eindterm. Die is dan gericht op attitudinale en motivationele aspecten. Aanvullend merkt de commissie op dat de categorisering van een eindterm als attitudinaal in de eerste graad geen voorafname mag zijn op het statuut van die eindterm in andere graden en onderwijsniveaus.

D. Proces

De ontwikkelde eindtermen zijn het resultaat van een intensief proces. Feedbackloops tussen de ontwikkelcommissies en valideringscommissie zijn belangrijk om de vinger aan de pols te houden en

om de kwaliteit van het eindproduct te garanderen. Hoe frequenter wederzijds teruggekoppeld kan worden, hoe groter de winst. Hiervoor de nodige tijd uittrekken is voor de volgende te ontwikkelen sets van eindtermen essentieel. Dit veronderstelt een duidelijke en realistische planning. De tijdsdruk voor de eindtermen van de eerste graad was bijzonder zwaar. Overlegmomenten werden op korte termijn ingepland waardoor de beschikbaarheid van de voltallige commissie geen evidentie was en niet altijd gerealiseerd werd. Bovendien was de tijd om de feedback van de valideringscommissie voor te bereiden beperkt, aangezien de ontwikkelcommissies ook tijd nodig hadden om de eindtermen op te stellen. Aan de finale vergadering voor de definitieve validering, participeerde nagenoeg de voltallige commissie.

E. Conclusie

De kwaliteit van de eindtermen is o.a. door de wisselwerking tussen ontwikkelcommissies en valideringscommissie gaandeweg naar een hoger niveau getild, zowel op het vlak van duidelijkheid als op het vlak van evalueerbaarheid. In dit advies valideert de valideringscommissie dan ook unaniem alle eindtermen, eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands voor de eerste graad secundair onderwijs.

Bijlage 1

Beoordelingskader valideringscommissie (28/03/2018)

Het decreet tot wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 en de codex secundair onderwijs wat onderwijsdoelen betreft, en tot wijziging van de decreten rechtspositie onderwijspersoneel bepaalt dat de valideringscommissie de evalueerbaarheid, de consistentie en de coherentie van de onderwijsdoelen bepaalt. De valideringscommissie doet er geen uitspraak over of de beoogde inhoud en het beheersingsniveau van de verschillende onderwijsdoelen voldoende ambitieus en geschikt zijn voor de doelgroep.

Criteria decreet	Kwaliteitsindicatoren
<p>Evalueerbaar</p> <p>De leraar, de school, onderwijsinspectie en de peilingen kunnen aan de hand van een evaluatie nagaan of de onderwijsdoelen bereikt zijn.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het onderwijsdoel¹ is <u>concreet</u> en kwantitatief of kwalitatief <u>evalueerbaar</u>. <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Het gehanteerde hoofdwerkwoord drukt gedrag uit dat binnen de onderwijscontext vaststelbaar is. 1.2. De afbakening versterkt de concreetheid en evalueerbaarheid van het onderwijsdoel. 2. Het onderwijsdoel heeft een <u>duidelijk beheersingsniveau</u>. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Het hoofdwerkwoord drukt respectievelijk een cognitief of een affectief of een psychomotorisch beheersingsniveau of een combinatie ervan uit. <ol style="list-style-type: none"> 2.1.1. Als het hoofdwerkwoord een cognitief beheersingsniveau uitdrukt, wordt het werkwoord gekoppeld aan een afgebakende categorie van denkvaardigheden gerelateerd aan de herwerkte taxonomie van Bloom. Dat niveau is vermeld in de afbakening. 2.1.2. Als het onderwijsdoel een affectieve component inhoudt, dan wordt in de afbakening het beheersingsniveau verduidelijkt volgens een systematiek. 2.1.3. Als het onderwijsdoel een psychomotorische component inhoudt, dan wordt in de afbakening het beheersingsniveau verduidelijkt volgens een systematiek. 2.2. In de afbakening is de kennis die minimaal noodzakelijk is in functie van de realisatie van het onderwijsdoel, voldoende concreet beschreven gebruikmakend van een indeling in soorten kennis gebaseerd op de herwerkte taxonomie van Bloom. 2.3. Het onderwijsdoel bevat indien nodig bijkomende informatie die een eenduidige interpretatie van het beheersingsniveau van het onderwijsdoel versterkt:

¹ De term onderwijsdoel omvat zowel de formulering van het minimumdoel als de afbakening bij het minimumdoel.

	<p>2.3.1. de doelgerichtheid van het onderwijsdoel ('om');</p> <p>2.3.2. de mate van autonomie die van de leerling verwacht wordt;</p> <p>2.3.3. de context waarin het onderwijsdoel behaald dient te worden;</p> <p>2.3.4. de complexiteit van de opdracht of het materiaal waarmee de leerling dient te werken.</p>
<p>Consistent</p> <p>Onderwijsdoelen vertonen voldoende inhoudelijke samenhang met één of meerdere sleutelcompetenties en zijn helder en gelijkvormig geformuleerd.</p>	<p>3. Het onderwijsdoel is <u>eenduidig interpreteerbaar</u>.</p> <p>3.1. Het onderwijsdoel laat geen verschillende interpretaties toe.</p> <p>3.2. Het onderwijsdoel is niet samengesteld: het bevat één hoofdwerkwoord.</p> <p>3.3. Het onderwijsdoel bevat geen vage adjectieven of omschrijvingen.</p> <p>4. Het onderwijsdoel is <u>inhoudelijk consistent</u> voor tenminste één sleutelcompetentie.</p> <p>4.1. Het onderwijsdoel is minimaal gerelateerd aan één sleutelcompetentie.</p> <p>4.2. Het onderwijsdoel is inhoudelijk representatief voor een deel van of voor een volledige sleutelcompetentie.</p> <p>5. De onderwijsdoelen zijn <u>gelijkvormig geformuleerd</u> volgens een vast format.</p> <p>5.1. Het onderwijsdoel bevat één actief geformuleerd hoofdwerkwoord, zonder vermelding van 'kennen' of 'kunnen'.</p> <p>5.2. Alle elementen van een opsomming moeten bereikt worden tenzij er 'zoals' voor de opsomming staat. Een opsomming met 'zoals' wordt enkel gebruikt als het de interpretatie van de eindterm verheldert.</p> <p>5.3. Transversale onderwijsdoelen hebben onderling een vergelijkbare mate van concreetheid. Inhoudelijke onderwijsdoelen hebben onderling een vergelijkbare mate van concreetheid.</p> <p>5.4. De onderwijsdoelen bevatten een gelijklopende terminologie.</p> <p>6. Het onderwijsdoel is <u>helder</u> en taalkundig <u>correct</u> geformuleerd.</p> <p>6.1. Het onderwijsdoel is bondig geformuleerd.</p> <p>6.2. Het onderwijsdoel bevat een duidelijke terminologie.</p> <p>6.3. Alle onderwijsdoelen zijn geformuleerd volgens eenzelfde taalkundige systematiek.</p>
<p>Coherent</p>	<p>7. De onderwijsdoelen van een onderwijsniveau of een graad zijn <u>horizontaal samenhangend</u>.</p> <p>7.1. Er is minimaal één onderwijsdoel geformuleerd voor elke sleutelcompetentie.</p> <p>7.2. De onderwijsdoelen voor de verschillende sleutelcompetenties zijn inhoudelijk en op het vlak van de beheersingsniveaus op elkaar afgestemd.</p>

Onderwijsdoelen vormen horizontaal en verticaal een samenhangend en evenwichtig geheel	7.3. De onderwijsdoelen voor de verschillende sleutelcompetenties bevatten enkel letterlijke herhalingen of overlappingsen als de inhoud ervan dat vereist.
	8. De onderwijsdoelen van de opeenvolgende onderwijsniveaus of graden zijn voor elke sleutelcompetentie <u>verticaal samenhangend</u> . 8.1. De onderwijsdoelen voor een sleutelcompetentie zijn inhoudelijk en op het vlak van de beheersingsniveaus afgestemd op de onderwijsdoelen van het niveau dat of de graad die erboven en eronder ligt. 8.2. De onderwijsdoelen van de opeenvolgende onderwijsniveaus of graden geven als geheel invulling aan de sleutelcompetentie.

Bijlage 2

Samenstelling valideringscommissie

Het decreet van 17 januari 2018 tot wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 en de Codex secundair onderwijs wat onderwijsdoelen betreft, en tot wijziging van de decreten rechtspositie onderwijspersoneel bepaalt dat de valideringscommissie bestaat uit leden van de onderwijsinspectie en andere experts. De valideringscommissie voor de eindtermen, eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands voor de eerste graad secundair onderwijs is samengesteld uit een voorzitter, vijf leden van onderwijsinspectie en vijf experts met expertise op vlak van taal, ontwikkelingspsychologie, onderwijskunde en evaluatie.

Voorzitter

- Willy Sleurs

Onderwijsinspectie

- Els Vermeire
- Marie-Rose Van Nooten
- Marc D'hoop
- Henk Foriers
- Erik Van Nieuwenhuyze

Taalexpert

- Hilde Vanderheyden

Wetenschappelijke experts

- Nancy Van Ranst (Artevelde)
- Hilde Van Keer (UGent)
- Bieke De Fraine (KUL)
- Jan Vanhoof (UA)